

TRUBARJEVA PRIDIGA *SERMO DE VOCABULO FIDEI* IN SODOBNI PRIDIŽNI DISKURZ

Pregled retoričnih, teoloških in homiletičnih del, ki obravnavajo bistvene značilnosti pridige, kaže, da se svetopisemska predloga in pridiga dopolnjujeta. S primerjavo Trubarjeve pridige in sodobnega pridižnega diskurza je mogoče pokazati, da je pojem navezovanja na svetopisemsko predlogo za razumevanje pridige kot žanra bistvenega pomena. Ob ugotavljanju medbesedilnih izrazil v Trubarjevi pridigi dobimo vpogled v žanrsko zgradbo in načrtamo vzporednice med Trubarjevo protestantsko in sodobno katoliško pridigo.

Trubarjeva pridiga, sodobna pridiga, medbesedilnost, žanr

A brief overview of the rhetorical, theological and homiletical literature on the crucial properties of sermons reveals that the biblical text and the sermon complement each other. The comparison of Trubar's sermon and contemporary sermon discourse proves the importance of the notion of reference to biblical texts for understanding sermons as a genre. By examining the intertextual devices employed in Trubar's sermons we gain an insight into the generic structure of the Protestant sermon and relate it to the contemporary Catholic one.

Trubar's sermons, the contemporary sermon, transtextuality, genre

1 Uvod

Predmet obravnave je primerjava Trubarjeve pridige *Sermo de vocabulo fidei* v *Katekizmu* iz leta 1550 (1935: 202–243)¹ in sodobne slovenske katoliške pridige.² Na prvi pogled je med Trubarjevo in sodobno pridigo več razlik kot podobnosti, saj imamo na eni strani Trubarjevo protestantsko pridigo in na drugi strani sodobno katoliško pridigo. Kaj je torej tisti temelj, ki utemeljuje primerjavo? Preprost odgovor je žanrsko ime pridiga. Zanima nas, katere so tiste skupne lastnosti, ki jih imata Trubarjeva in sodobna pridiga, da bralec ali poslušalec v njih prepozna pridigo.

Prispevek obsega štiri razdelke. Izhodiščno orientacijo v primerjalno analizo Trubarjeve in sodobne pridige orisuje drugi razdelek, ki predstavlja predhodne slovenske literarnovedne obravnave pridige in pojasnjuje teoretična izhodišča za

¹ To je edino besedilo v Trubarjevem opusu, ki je eksplicitno označeno kot pridiga.

² Ugotovitve o žanrski strukturi sodobne pridige, na katere se navezuje pričujoči prispevek, so izpeljane v Bizjak, 2005.

žanrsko analizo. Tretji razdelek prinaša analitični opis žanrske zgradbe Trubarjevega besedila, ki mu sledi sinteza v četrtem poglavju. Tako pridemo do žanrske strukture Trubarjeve pridige, za katero lahko trdimo, da je odraz pridigarjevih preišljenih strategij vplivanja na vernika.

2 O pridigi in žanru

V skladu z naravnostjo prispevka, ki preučuje Trubarjevo pridigo z žanrskega vidika, se bomo pri prikazu slovenskega razmišljanja o pridigi osredotočili na literarnovedne obravnave pridige. Pridiga ima pomembno mesto pri literarnem zgodovinarju F. Kidriču (1929–1938) in v literarnozgodovinskih pregledih mlajše generacije raziskovalcev (Pogačnik 1968, Pogačnik, Zadavec 1973, Kmecl 1975, Grdina 1995, Sajovic 2005), ki so preučevali predvsem zgradbo in slogovne postopke, značilne za pridige različnih avtorjev in zgodovinskih obdobj. Posebno izrazito je bilo ukvarjanje z baročnimi pridigami Janeza Svetokriškega, v katerih ima zgled ali eksempl osrednjo vlogo. Čeprav so literarni zgodovinarji v zgledu iskali predvsem izvor slovenske pripovedne proze, so s tem nehote opozorili na žanrsko strukturno značilnost pridige, ki je zanimanje raziskovalcev pritegnila šele v 80. letih 20. stol.

Takrat je baročna pridiga kot besedilo s samostojno estetsko-idejno strukturo stopila v središče teoretskega raziskovanja. Nastala je vrsta razprav, ki osvetljujejo zgradbo baročne pridige z literarnozgodovinskega, zgodovinsko-teološkega in jezikoslovnega stališča (Cesar 1989, Giesemann 1989, Juvan 1989, Scherber 1989, Sajovic 1989, Snaj 1999). Za prispevek je zanimiva predvsem raziskava Juvana, ki je prvi med slovenskimi literarnimi teoretiki načel problematiko medbesedilnega navezovanja v slovenski baročni pridigi (1989). Določil je pet medbesedilnih izrazil: zgled ali eksempl, topično primero ali aluzijo, dobesedni navedek ali citat, emblem in razlagalne metabesedilne postopke. S tem je pokazal, kako je s pritegnitvijo pojma medbesedilnost mogoče sistematično opisati žanrske značilnosti baročne pridige.

Prvi, ki je podal jezikovno in slogovno analizo Trubarjeve *Ane pridige zhes te Chriftul'eu be'ede: O Shena, uelika ye tuia Vera* v Katekizmu iz leta 1550 (Trubar 1935: 202–243) je bil Sajovic (1986: 499–513, 2005: 11–24). Na podlagi primerjave med Trubarjevo pridigo (1550) in Rogerijevo XXVIII. pridigo (*Ta XXVIII. pridiga Na Velika Nózhi Torčk*, 1731) je ugotovil, da je Trubarjeva pridiga zgrajena po renesančnih načelih, kot harmonija relativno samostojnih delov, Rogerijeva pa po baročnih načelih, kot »gibljiva celota«³ z različnimi metaforičnimi prenosi.

V nasprotju s Sajovičevo usmeritvijo iskanja razlik v retorični oblikovanosti se pričujoča obravnava osredotoča na iskanje podobnosti med Trubarjevo in sodobno

³ V smislu razvijanja teme, kakor je podrobno predstavljeno v osrednjem delu članka (Sajovic 2005: 17–22).

pridigo, saj je glavni namen ugotoviti, katere so tiste skupne lastnosti, ki jih imata Trubarjeva in sodobna pridiga, da bralec ali poslušalec v njih prepozna pridižni žanr.

Da bi pojasnili, kako se tkejo razmerja med sorodnimi besedili, smo se odločili za sodobno opredelitev žanra, ki je bolj kompleksna od tradicionalnih, saj se ne opira zgolj na besedilne značilnosti, ampak upošteva tudi širši družbeno-kulturni kontekst (Fishelov 1991, v Hladnik 1995). Nastavke za širše razumevanje žanrov najdemo pri Bahtinu, ki je z umestitvijo besedil v družbeni diskurz pokazal, da je žanr atribut vseh besedil, literarnih in neliterarnih (Bahtin 1999: 237), in tako položil temelje za preučevanje žanrov v jezikoslovju.

Vprašanju žanrov se v jezikoslovju posvečata predvsem dve šoli: sistemsko-funkcijska in pragmatična. Obe izhajata iz Firthovega družbenega jezikoslovja (1957) in razumeta žanr kot mehanizem, ki prevaja družbene pomene⁴ v besedilne strukture.⁵ Zato je ključnega pomena v vseh modelih opis besedilnih struktur. Vendar je med pragmatičnimi in sistemsko-funkcijskimi modeli bistvena razlika. Prvi se posvečajo predvsem razmerju med kontekstualnimi in besedilnimi pomeni, drugi poskušajo opisati tudi vlogo nižjih jezikoslovnih ravnin (semantične in slovnične) pri konstrukciji besedilnih struktur. V prvo skupino bi lahko uvrstili Widdowsona (1973), ki predlaga opis žanra glede na retorična dejanja. Candlin idr. (1974) predlagajo govorne funkcije, Sinclair in Coulthard (1975) govorita o sporazumevalnih enotah, Hoey (1979) pa predlaga besedilno strukturo problem – rešitev. Najvplivnejši v pragmatiki je model, ki ga je izoblikoval Swales (1990). V slovenskem prostoru je bil predstavljen samo Hoeyjev pragmatični model, na katerega se je pri ukvarjanju s strukturo znanstvenih besedil naslonila jezikoslovka Sonja Starc (2006). V drugi skupini so žanrski modeli sistemsko-funkcijskega jezikoslovja (Gregory, Malcom 1983, v Ventola 1987, Martin 1984, Hasan 1984). Ker je teoretično izhodišče naše obravnave žanrski model, kakršnega je izoblikovala Ruqaiya Hasan (1984) ob naslonitvi na Hallidayevo teorijo jezika, si ga pogledjmo v poenostavljeni skici.⁶

Raziskovanje žanra v sistemsko-funkcijskem jezikoslovju zahteva poseg na ravnino, ki je višja od besedne in skladske, saj je predmet preučevanja besedila, ki je višja enota kakor stavek. Halliday ugotavlja, da se zdi besedilo na papirju sestavljeno iz besed in stavkov, a je v resnici zgrajeno iz pomenov (Halliday 1989: 10). Tako je sklicevanje na pomen tisto, kar nam pove, da Trubarjeva in sodobna pridiga pripadata razredu besedil, poimenovanih pridiga. Besedila, ki so označena z

⁴ V Hallidayevi jezikoslovni teoriji, ki obravnava jezik z družbenega vidika, so družbeni pomeni na kontekstualni ravnini organizirani kot sistem treh abstraktnih komponent: 1. področje diskurza (družbena dejavnost), 2. ton diskurza (družbeno razmerje med udeleženci sporočanja) in 3. način diskurza (vloga jezika v družbeni dejavnosti, vrsta prenosnika in simbolična organizacija besedila) (Halliday 1989: 12). Širše o Hallidayevem pojmovanju konteksta kot višjega semiotičnega sistema, ki je v dinamičnem razmerju z jezikovnim sistemom, glej Halliday 1985a, 1985b.

⁵ O prevajanju oziroma zapisovanju družbenega pomena v strukturo besedila glej Halliday, Hasan 1980 in Hasan 1978.

⁶ Za podroben opis modela v slovenščini glej Bizjak (2005: 27–29), v angleščini Hasan (1984, 1989).

žanrskim imenom pridiga, imajo podobno, a vendar ne čisto enako strukturo. Da bi bilo mogoče zajeti celoten spekter struktur, možnih za posamezna besedila, ki pripadajo določenemu žanru, Hasanova izoblikuje abstraktno formulo, imenovano žanrski strukturalni potencial (angl. 'Generic Structure Potential'), ki določa: 1. obvezne enote, 2. možne enote ter 3. razporeditev in variacije v razvrščanju posameznih enot (1978, 1984, 1989). Po izbranem jezikoslovnem modelu se besedila, ki se uvrščajo v isti žanr, torej razlikujejo v svoji strukturi, bistveno pa je, da obstaja ena razsežnost besedil, ki se ne spreminja, in to je enakost glede na obvezne enote.

Iz zgornje kratke predstavitev žanrskega modela je razvidno, da pojem žanrska struktura besedila ne označuje besedilne zgradbe glede na retorično ali slogovno oblikovanost. Pojem žanrska struktura besedila namreč izhaja iz teoretičnega modela Hallidayevega sistemsko-funkcijskega jezikoslovja, v katerem je triravninski jezikovni sistem (pomenska, slovnična in glasoslovna ravnina) v dinamičnem razmerju s četrto ravnino, ki je zunajjezikovna, to je družbeni kontekst, v katerem poteka jezikovna dejavnost (Halliday 1989: 15–26), zato je žanr, kot ga razume Hasanova, odsev širšega družbeno-kulturnega konteksta, ki se zapisuje v strukturno-pomensko zgradbo besedila (1984).

Seveda naš namen ni postopna in analitična pojasnitev žanrske strukture pridige, saj bi to zahtevalo opis strukturnih zakonitosti in razmerij na medbesedilno, semantično in slovnično ravnino. Da bi pojasnili strukturno zgradbo Trubarjeve pridige, se bomo v tretjem razdelku naslonili na ugotovitve o žanrski strukturi sodobne pridige, ki temelji na analizi strukturnega tlorisa petdesetih sodobnih pridig (Bizjak 2005).

3 Žanrska zgradba Trubarjeve pridige

Izhodišče za obravnavo žanrske zgradbe Trubarjeve pridige je ugotovitev, da je temeljna razsežnost vseh strukturnih zgradb v sodobnih pridižnih besedilih primerjava svetopisemske podobe sveta in sodobne slike sveta. (Bizjak 2005: 139.) Slovenski homiletiki to razmerje opišejo z bolj teološkimi izrazi in govorijo o razmerju med božjo besedo in človeško govorico, med božjim sporočilom in božjim sporočilom človeku, krščanskim sporočilom in prilagajanjem krščanskega oznanila ipd. (Rojnik 1996, Snoj 1997). Tudi pregled drugih homiletičnih, teoloških in retoričnih obravnav, ki preučujejo bistvene značilnosti pridige, kaže, da se svetopisemska predloga in pridiga dopolnjujeta. Da je pojem navezovanja na svetopisemsko predlogo za razumevanje Trubarjeve pridige z žanrskega vidika bistvenega pomena, bomo ponazorili z opisom razmerji med besedilom in predlogo. Ob postopnem ugotavljanju notranjih zakonitosti tega navezovanja bomo dobili vpogled v strukturno zgradbo Trubarjeve pridige in tako potegnili vzporednice med Trubarjevo in sodobno pridigo.

Praden pa si ogledamo, kako poteka navezovanje na svetopisemsko predlogo v Trubarjevi pridigi o veri iz *Katekizma* (1550), moramo pojasniti, da je analiza naslonjena na diplomatični prepis izvirnika iz gotice v latinico, ki ga je izdalo združenje Trubarjev forum (Trubar 2008).

Za opis razmerij med besedilom in predlogo smo se naslonili na model navezovanja, do katerega je ob preučevanju tujih avtorjev prišel Juvan, naš vodilni poznavalec medbesedilnosti (1989, 2000: 252–274). Najprej se bomo osredotočili na prvi del Trubarjeve pridige, ki se konča s povedjo: »Ko Bog govori ali zapoveduje ali svari ali tolaži ali obljublja – glede vsega tega vera veruje, da tako je in bo.« (Trubar 2008: 15.)

3.1 Prvi del Trubarjeve pridige

Za prvi del Trubarjeve pridige sta značilni dve medbesedilni izrazili: citat in opis. V citatu pridigar z besedo avtoritete predstavi neko misel ali dokazuje neko trditev (Juvan 1989: 179–180). Za ponazoritev navajamo odlomek, v katerem Trubar citira svetega Pavla:

Primer 1

Obtu ta Vera / ye anu ferzhnu / guifhnu / inu terdnu feupane / na te / rizhi bofhye / katerih my ne vidimo / ne zhutimo / ne vfhiuamo / prou ne faftopimo / inu gar tefhku veryamemo / Sueti Paul heb. Xj. Praui / Ta Vera ye ana podpurna oli an terden grunt / tih rizhi / na katere fe my feupamo / Inu anu faftopnu tar guifhnu ifkafane / tih rizhi / katerih my ne vidimo / koker vletih oblubah poredi moremo viditi inu faftopiti / [...]. (Trubar 2008: 10.)

Drugi najpogostejši način navezovanja na svetopisemsko predlogo je z opisom. To pomeni, da se besedilo na predlogo »nanaša s poimenovalnimi oznakami, komentarji, opisi, razčlembami, povzetki, interpretacijami ali ocenami« (Juvan 2000: 256). Tako metajezikovno razmerje do svetopisemske predloge ponazarja odlomek iz Trubarjeve pridige, ki opisuje in razlaga, kaj je vera:

Primer 2

To Vero nam Bug da / fkufi fuyo befedo / tiga fuetiga Euangelia / kadar to ifto fprauim ferzom poflufhamo / inu my to gori vfamemo tar veryamemo / Ro. X. Inu fkufi te Sacramente / tiga fuetiga kerfta / inu to Vezherio Chriftufa / taku de ta ifta Vera / od dan do dne vnas rafte / inu gori iemle / fkufi to muzh fuetiga duha / ta premeni nafha ferza hdozbrumu / inu fturi / de fe my cillu tar fiher / na to befedo bofhyo naflonimo / koer na ano terdno fteno oli podpurno / olik oker na aden dober ftanouiten grunt. (Trubar 2008: 12.)

Čeprav je Trubarjeva pridiga v prvem delu osredinjena na razlago krščanskega nauka o veri, se v to sklenjeno celoto nenehno vpletajo pridigarjeva opozorila vernikom, kako naj se odzivajo na božje sporočilo. Vernika nagovarja in spodbuja na različne načine, npr. z obljubo:

Primer 3

[...] Gofpud Bug ozha nebefhki / glih taku nega fyn fred fuetim Duhum / nãvfem / kir Viefufa veryamemo oblubi / de neimamo nihdar vmreti / temuzh imeiti ta vezhni leben / oli nifhter mane moremo vfi poprei vmreti / Nam oblubi / de nas hozhe

obuditi od te smerti [D vj b] / oli poprei fegniemo / Nam oblubi / fa uolo te Vere Viefufa / de imamo fdai tiga greha inu ferda bofhyga byti profiti / oli per tim nifhter mane zhutimo / de ta greh vnas mozhnu prebiua / inu de my pres greha vtim fhiuoti byti ne moremo [...] Bug nam oblubi / de my Verni nihdar obeniga pomankana imamo imeiti / famuzh vfiga dofti / oli per tim fmo zheftu bofi / nagy / lazni tar fheni / Bug oblubi nas fdai vflifhati / inu dati / fa kar ga proffimo / oli nam fe pag [D vij a] zheftu fdy / de Bug fa nas ne rodi / nas ne flifhi / inu de my fabfton proffimo tar klyzhemo na nega / In S?ma / Bug nam du-houfke tar telefne gar velike rizhi / inu dofti oblubi / oli nam fe fdy / de on nam nifhter ne da / rc. (Trubar 2008: 10.)

Drugi način usmerjanja vernikov k odzivanju je opomin, kako je treba ravnati, kakor pokazeta primera 4 in 5:

Primer 4

Sano ftako Vero / more an kerfzhenik / vtih vнадlugah inu ifkufhnauah ftati inu obftati / inu tudi more fubper ftati ti neue-ri / kir vnyfhim meffeiz tizhi / inu ti nori nafhi modrufti inu faftopnofti / Inu timu fueidtu tar hudizhu / de nas / od te befede bofhye ne perprauio alo odpelaio / inu de nekar / ne zbiuulamo inu ne zagamo na Bugi / inu na nega befedi. (Trubar 2008: 12.)

Primer 5

Per tim imamo tudi veiditi / de ta praua Vere ftoy / inu fe naflane / le na to zhiſto rifnizhno [E ja] befedo bofhyo / na to famo vedan gleda / koker na to prauo luzh oli Cyl / [...] / bres te befede bofhye / ne more praua Vera byti / Ta praua Vera / inu befeda bofhya / morαιο vfelei byti vkupe / [...] (Trubar 2008: 12.)

Citat in opis sta torej dve medbesedilni izrazili, s katerima se Trubar v prvem delu pridige navezuje na svetopisemsko predlogo in v kombinaciji z neposredno aplikacijo, kamor se uvrščata obljuba in opomin, gradi strukturno enoto svetopisemski nauk. Katera medbesedilna izrazila zasledimo v drugem delu Trubarjeve pridige, ki se začne s povedjo: »Zdaj bomo govorili o navadah in mišljenju verujočega človeka.« (Trubar 2008: 15), in kako to vpliva na strukturno zgradbo, bomo pokazali v razdelku 3.2.

3.2 Drugi del Trubarjeve pridige

Trubar v uvodu napove, da se drugi del pridige osredotoča na vernikovo odzivanje na Božje zahteve. Vendar besedilni svet tudi tu ni sklenjena sedanost, ampak svetopisemska preteklost stopa vanjo na različne načine, to je z medbesedilnim navezovanjem.

Najpogostejši medbesedilni izrazili v drugem delu Trubarjeve pridige sta, tako kot v prvem, citat in opis. Za ponazoritev navajamo opis:

Primer 6

On tudi prou fpořna inu refmifli / kai ye ta Greh / koku ye ta filnu Bogu fubper / inu koku ye bořhya prauiza / vřelei od řazhetka tiga řueidta / te ludi řa uolo tiga řreha [E iij b] řtrařala / Tiga Adama inu Euo řto telefno řmertio inu nas vře nega otroke řnafa / kir řmo ta greh od nega Erbali / Inu aku ne bomo Viefuřa verouali / bomo řto Vezhno řmertio řtrařani / Bug ye tudi řdrugo řtrařingo / řui řerd řubper ta Greh zheřtu iřkařal / kadar ye puřtil potopiti vuřs řueidt / Inu kadar ye ta meiřta Sodomo tar Gomoro řhueplom tar řognem pogubil / Te Egiptarie potupil vřim moryei / Te lude / řa uolo nih Neuere inu nepokorřzhine / nai ři řo tedai nega ludi inu Cerkou bili te iřte ye gar zheřtu řtrařal / řognem řmezhom / řkazhami/ an dell ye ta řemla pořherla Nu-meri.xvj.xxj.xxv. potle řkufi te Haidie /ye puřtil cillu potreři / (Trubar 2008: 16.)

Tudi tu Trubar v opis večkřat vplete povedi, s katerimi opominja vernika, kakor ponazarja poved iz primera 6: »In ře ne bomo verovali v Jezusa nas bo kaznovala z večno smřtjo.«

Opisu in razlagi svetopisemskih dogodkov vedno sledi primerjava s sodobnim svetom:

Primer 7

Glih taku řhe řdai / řuio [Eva] Cerkou te kerřzhenike řtrařa / řmogotero rizho / koker Sturki / řdragino / řhliřami / řzhudnimi boleřanmi / řhudo gořpořzhino / druřhino inu řořeřzhino / řhuimi cofi / řari / Menihi inu řdrugo neřreřho / Tu vře Bug dopuřti pryři / zheř te ludi / řa uolo tiga greha. (Trubar 2008: 16.)

V primeru 7 vidimo, kako pridigar primerja sedanjost s preteklořtjo. Svet svetopisemske preteklořti in sedanjosti je mogoče vzporejati glede na skupno osnovo, ki je Bog. Enačba med svetopisemskimi osebami in sodobnimi posamezniki dobi smisel glede na razmerje oseb do Boga.⁷ Podobnost med Bogom in posamezniki ni v njuni naravi, saj je Bog nadnaravno bitje, ki se razlikuje od človeka kot končnega bitja. Kar imata Bog in človek skupnega, je zgoľj »podobnost v redu izvrřenih dejanj« (Kante 1996: 163). Biti strog zaznamuje razmerje med Bogom in njegovimi dejanji, ki je podobno razmerju med posameznikom in njegovimi dejanji. Bog in posameznik postaneta podobna řele po analogiji izrazov, ki jima jih pripisujemo (npr. strogost, poniřnost, ljubezen ...).

Da se v Trubarjevi pridigi primerjava med preteklořtjo in sedanjostjo opira na apriorno razmerje vseh stvari do Boga, je mogoče ponazoriti tudi z odlomkom, v katerem se besedilo na svetopisemsko predlogo navezuje s prenosom. Juvan označi prenos kot »pouřvaritev elementov – samih na sebi ali z medsebojnimi relacijami vřed – z jezikovne povrřine, pa tudi iz besedilnega sveta [...], tj. prek elementov in

⁷Gre za interpretacijo metafore in analogije bivajočega. Prim. Kante (1996: 140–164) in Anderson (1967).

relacij v kompoziciji oziroma notranji zgradbi (oseb, medosebnih razmerij, motivov, tem, situacij, zgodbenega poteka itn.).« (2000: 266, 27.)

Primer 8

Taku tudi ta haidoufka fhena vtim vdanafhnm Euangely / ta ye prou fpofnala / fkufi to pridigo inu zaihne / Iefufa Chriftufa / timu ye terdnu verouala / de on lahku more / inu de on [F iij a] tudi hozhe / nee fzheri pomagati / ftako Vere inu feupanem gre htimu Chriftufu / inu vti Veri ye oftala do konza / nei zbiulala / inu fe nei puftilla fuy faftopnosti (inu tudi famimu Iefufu / fhnega oftro odguorio) od take Vere inu feupane odpelati oli odpehnti. Obtuye ona / fe uole take dobre ftanouite mozhne Vere / timu Iefufu fylnu dopala / de ye on to ifto pred vfem ludmi hualil / Satu ye ona tudi per nim dobila tu fa kar ga ye profilla / (Trubar 2008: 24.)

Primer 8 ponazarja, kako pridigar obnavlja izsek svetopisemske zgodbe in tako z ubesedovanjem dogodkov povzema vsebino predloge. Pred poslušalcem razgrne konkretno zgodbo in jo v nadaljevanju poveže s sedanjostjo na osnovi primerjave, ki je eksplicitno izražena z besedno zvezo »prav tako«, kakor ponazarja primer 9:

Primer 9

Glih taku tudi My / vfe tu kar nam ye Iefus oblubill / dobodemo per nim / per prauim zhafu / aku le veryamemo / inu zhokamo do konza fuero inu fterdnim feupanem / My bomo guifhnu prieli fa uolo Iefufa po le tim lebni ta vezhni. [F iij b] (Trubar 2008: 24.)

Šele na ravni pomenskega prenosa⁸ (poganska žena je imela močno vero = mi imamo močno vero) je mogoče vzporejati svetopisemsko preteklost in sedanjost. Prehodi med sedanjostjo in svetopisemsko preteklostjo ne potekajo zaradi apriorne podobnosti med svetopisemskim človekom in sodobnim posameznikom, ampak zaradi apriornega razmerja vseh stvari do Boga.⁹ Transcendencija je zmeraj in povsod enaka sama sebi, zato pridigar razkriva sedanjost s preteklostjo.

Citat, opis in prenos so medbesedilna izrazila, ki jih Trubar v kombinaciji z neposredno aplikacijo uporablja v drugem delu pridige, ko vernike na različne načine usmerja k življenju v veri in gradi strukturno enoto posodobitev, v kateri povezuje svetopisemsko sporočilo s poslušalčevo situacijo.

Razpravljanje o medbesedilnem navezovanju v Trubarjevi pridigi lahko strnemo v misel, da Trubarjevo besedilo vsebuje dve strukturni enoti, svetopisemski nauk v

⁸ V smislu prenosa pomena po analogiji, kot je opredeljen v Aristotelovi *Poetiki* (1982: 96–97) in na katerega se nanašajo dela, ki se ukvarjajo z metaforo in analogijo v filozofiji, politični znanosti in kognitivni retoriki. Prim. npr. Sunstein (1996).

⁹ Za lažje razumevanje metafore in analogije bivaajočega navajam razlago iz dela *Metafora in kontekst*: »Metafora se torej ne utemeljuje na katerikoli vrsti podobnosti, temveč na neki dejanski, 'ontološki' podobnosti v redu izvršenih dejanj ali ustvarjenih učinkov. Če rečemo za človeka, da je lisica, potem narave lisice (lisičjosti) ne najdemo na intrinzičen, notranji način v samem človeku. Kar imata človek in lisica skupnega, je zgolj podobnost na področju izvršenih dejanj ali ustvarjenih posledic.« (Kante 1996: 163). Prim. tudi Anderson (1967: 30).

prvem delu in posodobitev v drugem delu, torej strukturni enoti, katerih temeljna razsežnost je usmeritev v sedanost. Pridigar vernikom najprej razlaga sveto-pisemski nauk, nato jim s posodobitvijo prikaže, kako naj opisanim načelom sledijo v življenju. Čeprav je pridigar usmerjen v sedanost in vernikovo odzivanje, pa brez preteklosti ni mogoče razumeti sedanosti. Zato govornik z uporabo metaforične analogije prepričuje poslušalce, da odkrivajo nevidne podobnosti med dvema danostma.

4 Sklepne ugotovitve

Ob postopnem ugotavljanju notranjih zakonitosti navezovanja na sveto-pisemsko predlogo smo dobili vpogled v strukturno zgradbo¹⁰ Trubarjeve pridige. Ta shema je značilna tudi za tip sodobne pridige, v kateri razmerje med sveto-pisemsko preteklostjo in sodobnostjo temelji na pomenskih prenosih. To pomeni, da prehodi med sedanostjo in sveto-pisemsko retrospektivo potekajo zaradi apriornega razmerja vseh stvari do Boga. V ozadju je metaforična analogija, saj se primerjava med preteklim in sedanjim opira na pomenski prenos. Trubarjeva pridiga se torej, tako kot sodobne pridige, giblje v shemi sveto-pisemske podobe sveta, ki je utemeljena z naukom in zgodbami Svetega pisma, in sodobne slike sveta, ki šele s pogledom nazaj usmerja sodobnega človeka h krščanskemu življenju. Trubar kot pridigar utemeljuje vernikove izbire z modelom sveta, ki temelji na tradicionalni, zgodovinsko posredovani avtoriteti. Prav to nespremenljivo razmerje zagotavlja žanrsko strukturno identiteto Trubarjeve pridige in sodobnega pridižnega diskurza ter hkrati strukturno identiteto protestantske in katoliške pridige.

Literatura in viri

- ANDERON, James F., 1967: *Reflections of the Analogy of Being*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- ARISTOTELES, 1982: *Poetika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- BAHTIN, Mihail M., 1999: *Estetika in humanistične vede*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.
- BIZJAK, Aleksandra, 2005: *Pridiga kot žanr*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka *Linguistica et philologica* 11).
- CANDLIN, Christopher N., BURTON, Clive J., LEATHER, Jonathan H., 1974: *Doctor-patient Communication Skills: Working papers 1–4*. Lancaster. Univeristy of Lancaster, Department of Linguistics and Modern English Language.
- CESAR, Ivan, 1989: Funkcija opisa v slovenskih baročnih pridigah. Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. *Obdobja* 9. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 185–190.

¹⁰ Termin strukturna zgradba je specifičen za žanrsko analizo Hasanove in se nanaša na opis strukturnih enot na besedilni ravni (Hasan 1984).

- FIRTH, John Rupert, 1975: Personality and language in society. *Papers in Linguistics 1934–1957*. London: Oxford University Press. 177–189.
- GIESEMANN, Gerhard, 1989: Zwischehn sholastisch-dialektischer Spannung und barockem Lebensgefühl. Der Kontrast in den Pridigten des Janez Svetokriški. Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 9*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 137–152.
- GRDINA, Igor, 1995: *Starejša slovenska nabožna književnost*. Ljubljana: Študentska organizacija univerze (Zbirka Scripta. Književnost).
- HALLIDAY, Michael A. K., 1985a: Systemic Background. James D. Benson, William Graeves (ur.): *Systemic Perspectives on Discourse, Volume 1: Selected Theoretical Papers from the 9th International Systemic Workshop. Advances in Discourse Processes. Vol. XV*. Norwood (New Jersey): Ablex Publishing Corporation. 1–15.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1985b: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- HALLIDAY, Michael A. K., 1989: Context of situation. Michael A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan: *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. 3. izd. Oxford: Oxford University Press. 3–12.
- HALLIDAY, Michael A. K., HASAN, Ruqaiya, 1980: Text and Context: Aspects of Language in a Social-semiotic Perspective. *Sophia Linguistics (Working Papers in Linguistics)*, 6. 4–91.
- HASAN, Ruqaiya, 1978: *Text in the systemic functi*. 228–245.
- HASAN, Ruqaiya, 1984: The Nursery Tale as a Genre. *Nottingham Linguistic Circular*, 13. 1–51.
- HASAN, Ruqaiya, 1989: The identity of a text. Michael A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan: *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. 3. izd. Oxford: Oxford University Press. 97–109.
- HLADNIK, Miran, 1995: Količinske in empirične raziskave literature. *Slavistična revija* 43/3. 319–339.
- HOEY, Michael, 1979: *Signalling in Discourse*. Birmingham: Birmingham University ELR Monograph 6.
- JUVAN, Marko, 1989: Slovenska baročna pridiga kot transtekstualni pojav. Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 9*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 175–184.
- JUVAN, Marko, 2000: *Intertekstualnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- KANTE, Božidar, 1996. *Metafora in kontekst*. Ljubljana: Jutro.
- KIDRIČ, France, 1929–1938: *Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- KMECL, Matjaž, 1975: *Od pridige do kriminalke ali o meščanskih začetkih slovenske pripovedne proze*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- MARTIN, James R., 1984: Language, register and genre. Frances Christie (ur.): *Children Writing: reader*. Victoria: Deakin University Press. 21–30.
- POGAČNIK, Jože, 1968: *Zgodovina slovenskega slovstva I*. Maribor: Založba Obzorja.

- POGAČNIK, Jože, ZADRAVEC, Franc, 1973: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Maribor: Založba Obzorja.
- ROGERIJ, Ljubljanski, 1731: *Palmarium empyreum, seu Conciones CXXVI. De sanctis totius anni ...* Ap. Rogerio Labacensi, Ord. Min. Capuc. Concionatore Carniolico, Pars I. Klagenfurti.
- ROJNIK, Ivan, 1996: *Osnovna homiletika*. Maribor: Slomškova založba.
- SAJOVIC, Tomaž, 1986: Retoričnost in besedilnost Trubarjeve pridige. Breda Pogorelec, Jože Koruza (ur.): *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 6*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 499–513.
- SAJOVIC, Tomaž, 1989: Jezikovnostilistična raziskava baroka na Slovenskem (Svetokriški in Rogerij). Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 9*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 335–348.
- SAJOVIC, Tomaž, 2005: *Jezik med umetnostjo in znanostjo*. Ljubljana: ZRC SAZU (Zbirka Lingua Slovenica).
- SCHERBER, Peter, 1989: Tradition und Innovation in der slovenischen Barockpredigt – gezeigt am Werk Janez Svetokriškis. Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 9*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 153–162.
- SINCLAIR, John, COULTHARD, Malcolm, 1975: *Towards an Analysis of Discourse: The English used by Teachers and Pupils*. London: Oxford University Press.
- SNOJ, Alojzij Slavko, 1997: *Homiletika: Božje sporočilo v človeški govorici. Teološke in homiletične osnove oznanjevanja*. Ljubljana: Družina.
- SNOJ, Alojzij Slavko, 1999: Zgradba pridig Janeza Svetokriškega. *Zbornik o Janezu Svetokriškem. Dela II. Razreda SAZU 49/6*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 335–354.
- STARC, Sonja, 2006: Struktura znanstvenega besedila in njegova zunanja členjenost, kot se kaže v primerih besedil Jezika in slovstva. Irena Orel (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika: Obdobja 24. Metode in vrsti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 175–200.
- SUNSTEIN, Cass R. 1996: *Legal Reasoning and Political Conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- SWALES, John M., 1990: *Genre Analysis – English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TRUBAR, Primož, 1935: *Catechismus*. Ljubljana: Akademska založba.
- TRUBAR, Primož, 2008: *Vera Primoža Trubarja: Trubarjeva pridiga o veri iz Katekizma (1550). Prevod v sodobni jezik*. Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum.
- VENTOLA, Eija, 1987: *The Structure of Social Interaction. A Systemic Approach to the Semiotics of Service Encounters*. London: Frances Pinter.
- WIDDOWSON Henry G., 1973: *An applied linguistics approach to discourse analysis*. Unpublished PhD thesis. Edinburgh: University of Edinburgh.